

Інформаційні ресурси в судово-експертній діяльності: сучасний стан та перспективні напрями розвитку

Василь Баранчук,

канд. юрид. наук, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, м. Харків,
Україна, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3643-2484>, e-mail: vvbaranchuk@gmail.com

Розглянуто сучасний стан інформаційних ресурсів судово-експертної діяльності та запропоновано окремі напрями їх удосконалення, визначено вплив інформатизації та автоматизації на процес їх створення та функціонування.

Ключові слова: інформаційні ресурси; експерт; експертиза; експертна діяльність; база даних; банк даних; база знань.

Information Resources in Forensic Practice: Current Status and Future Development Directions

Vasyl Baranchuk

This paper explores the contemporary status of information resources in forensic practice and suggests various avenues for their enhancement. It assesses how informatization and automation influence the creation and functionality of these resources.

Keywords: information resources; forensic examiner; forensic examination; forensic practice; database; data repository; knowledge base.

Процес розслідування кримінальних правопорушень є комплексом слідчої, оперативно-розшукової та експертної діяльності. Необхідно зазначити, що всі названі суб'єкти розслідування здійснюють діяльність, спрямовану на забезпечення інформаційних ресурсів та їх використання під час розслідування кримінальних правопорушень. Успіх процесу розслідування значною мірою залежить від координації зусиль усіх органів та підрозділів, які беруть участь у ньому, а також від рівня та якості інформаційних ресурсів, із якими працюють слідчі, оперативні співробітники та експерти [1, с. 179—180].

Судово-експертну діяльність здійснюють експертні установи та державні експерти. Вона полягає в організації та проведенні судової експертизи, наданні допомоги суддям, слідчим, прокурорам у встановленні обставин, які підлягають доказуванню в кримінальному провадженні, шляхом розв'язання питань, які потребують спеціальних знань. Суб'єктами спеціальних знань є також спеціалісти, які можуть допомогти слідчому в пошуку, виявленні, фіксуванні та вилученні слідів або об'єктів із метою отримання доказів [1, с. 183].

Робота інформаційних ресурсів тісно пов'язана із процесами інформатизації та автоматизації. Завдяки процесу інформатизації створені та функціонують електронні реєстри, обліки, слідотеки, каталоги, колекції тощо. Автоматизація експертної діяльності підвищує ефективність криміналістичних обліків, експертних досліджень і оброблення іншої інформації, допомагає у створенні єдиної автоматизованої бази криміналістичних даних, дає змогу використовувати засоби й методи, які пройшли апробацію, під час накопичення й оброблення криміналістичної інформації. Результатом автоматизації є поява програмних продуктів у вигляді автоматизованих інформаційно-пошукових систем, автоматизованих інформаційно-впізнавальних систем, програмно-апаратних комплексів, автоматизованих баз даних, автоматизованих робочих місць судового експерта та ін.

Поняття «інформаційний ресурс» складається з таких взаємопов'язаних категорій, як «інформація» та «ресурс». *Інформація* — сукупність довідково-інформаційних фондів. *Ресурс* — засіб, можливість, якими можна скористатися в разі необхідності, або запаси чого-небудь, які можна використати в разі потреби. *Інформаційний ресурс* — сукупність довідково-інформаційних фондів із необхідним довідково-пошуковим апаратом і відповідними технічними засобами зберігання, оброблення

й передавання, що є у володінні, розпорядженні, користуванні державних органів і служб науково-технічної інформації, наукових і науково-технічних бібліотек, комерційних центрів, підприємств, установ і організацій [2]. У судово-експертній діяльності *інформаційні ресурси* — сукупність текстової, графічної та аудіовізуальної інформації, яка необхідна експерту для її довідкового, методологічного чи наукового використання під час проведення експертизи та спеціалісту під час здійснення підготовки та участі у слідчих (розшукових) діях, наданні усних чи письмових пояснень, консультацій [3].

Перспективним напрямом удосконалення судово-експертної діяльності є формування, використання та оновлення таких інформаційних ресурсів: банків даних, бази даних та бази знань. За класифікацією вченого Пілюкова Ю. О., *банк даних* — сукупність програмних, мовних, організаційних та технічних засобів, призначених для централізованого збирання, зберігання і колективного використання даних про певну сферу людської діяльності, а також самі дані, які зберігаються у вигляді файлів, бібліотечних наборів даних, або не пов'язаних між собою баз даних; *база даних* — упорядкована сукупність взаємопов'язаних інформаційних одиниць (даних), а також набір засобів для доступу до них, запису нових даних, виконання операцій з ними; *база знань* — упорядкований масив інформаційних одиниць (знань), який має внутрішню структуру, із взаємопов'язаними елементами, а також набір засобів для запису нових знань і проведення операцій із ними [4, с. 132—133].

Сучасні технології в галузі систем керування базами даних дають змогу формувати бази (банки) даних для розв'язання індивідуальних експертних задач. Як зазначає В. С. Бондар, бази даних спрямовані на накопичення масиву інформації, а також оптимізацію різних напрямів судово-експертної діяльності. Сучасним прикладом використання їхніх можливостей є заміна вже застарілих натурних колекцій та паперових картотек [3, с. 243]. Слід мати на увазі, підкреслює вчений, що база (банк) даних — це лише формат збирання та зберігання інформації; система не аналізує дані, що містяться в ній, з метою видачі конкретного результату для проведення експертизи, а всі дані, наявні в базі, аналізуються за допомогою різних додаткових інструментів або технологій самим експертом або іншими особами [3, с. 249]. Бази (банки) даних містять типовий алгоритм, який може скоротити час на пошук рішень, бути основою під час прийняття рішень експертом (спеціалістом) або може допомогти у здійсненні експертного прогнозування. Результати узагальнень та аналізу відомостей, які отримав експерт (спеціаліст) у базах даних, необхідно ретельно контролювати та перевіряти, щоб це не призвело до необґрунтованих висновків.

За тривалий час здійснення судово-експертної діяльності в експертів (спеціалістів) склалася практика використання баз знань, які розробляли для їх застосування в суміжних галузях (природничих та технічних науках) [3]. Такі бази знань використовують для накопичення великої кількості інформації в галузі медицини, біології, фізики, хімії, інженерній справі та ін. Подібні ресурси дають змогу вести облік об'єктів для розв'язання діагностичних та класифікаційних задач. Зазвичай вони існують у відкритому доступі в інтернеті, наприклад: *ChemIDplus*, *PhubChem* — база знань про хімічні з'єднання (США); *ChemSpider* — база знань про хімічні з'єднання та суміші (Велика Британія); *Fundamental Physical Constants* — бібліографічна база знань фундаментальних фізичних констант; *The Association of Firearm and Tool Mark Examiners* — міжнародна база знань про маркування на гільзах та ін. [3, с. 243].

Позитивним прикладом використання експертами баз даних в Україні є база даних Orai системи тривимірної лазерної балістичної ідентифікації *BalScan* чеської компанії *Laboratory Imaging*. База даних функціонує в межах експертизи (досліджень) зброї та слідів і обставин її використання. Активні робочі станції (з апаратом *BalScan*) забезпечують «живий» тривимірний огляд, оцифрування куль і гільз, їх пошук і порівняння. До бази даних можна застосувати фільтр. Експерт може легко відображати лише записи певного калібру, певного типу (2D, 3D кулі, гільзи або інших частин) або зразки, створені протягом певного часу тощо [5].

В Україні активно розвивається молекулярно-генетична експертиза (дослідження) та стрімко оновлюється база даних генетичних ознак людини. В Україні проводять обов'язкову та добровільну державну реєстрацію геномної інформації, відомості про яку вносять в Електронний реєстр відомостей про генетичні ознаки людини [6]. Облік ведуть в електронному вигляді та/або у формі картотеки та зберігають протягом строку зберігання біологічного матеріалу.

Сьогодні основним типом інформації, для зберігання якої використовують бази (банки) даних, є об'єкти судових експертиз, проте в них може міститись й інша інформація, яка може допомогти розв'язати чимало актуальних питань. Як стверджує В. С. Бондар, сучасний розвиток технологій дає змогу створити базу даних спеціалізованої літератури, необхідної експертам під час проведення експертизи, тому що сьогодні відсутня електронна повнотекстова спеціалізована експертна бібліотека, яка дає змогу підвищити рівень якості експертних висновків. Іншим напрямом розвитку таких ресурсів може бути створення бази даних експертних установ за родами та видами експертиз, які в них проводять [3, с. 250].

Доцільним є створення єдиної загальнодержавної комп'ютерної системи інформаційного забезпечення судово-експертних установ та створення міжвідомчого банку спеціалізованих алгоритмів та програм для автоматизації експертних дослідницьких процедур.

Перелік джерел посилання

1. Пиріг І. В. Інформаційне забезпечення експертної діяльності. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2020. Вип. 21. С. 180. DOI: https://doi.org/10.32353/khrife.1.2020_12 (дата звернення: 10.09.2023).
2. Про науково-технічну інформацію : Закон України від 25.06.1993 № 3322-XII (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3322-12#Text> (дата звернення: 10.09.2023).
3. Бондар В. С. Цифрові бази даних у судово-експертній діяльності як засіб оптимізації її інформаційного забезпечення. *Проблеми теорії та практики судової експертизи з питань інтелектуальної власності («Крайнівські читання»)* : мат-ли IV міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 24.12.2020). Київ, 2020. С. 241 DOI: 10.33766/2524-0323.95.241-256 (дата звернення: 10.09.2023).
4. Пілюков Ю. О. Використання інформаційних систем в експертних підрозділах МВС України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. К., 2009. 257 с.
5. Forensic Examination Systems. BalScan. URL: <https://www.forensic.cz/en/products/balscan> (дата звернення: 10.09.2023).
6. Про державну реєстрацію геномної інформації людини : Закон України від 09.07.2022 № 2391-IX (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2391-20#Text> (дата звернення: 10.09.2023).

Особливості проведення окремих процесуальних дій під час вилучення та огляду документів у розслідуванні злочинів, передбачених ст. 200 Кримінального кодексу України

Леонід Бараш,

ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса», м. Харків, Україна,

ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-1762-3727>, e-mail: expert.le.gov@gmail.com

Розглянуто процедури огляду паперових і електронних документів. Відзначено важливість дотримання правил та технік огляду для забезпечення доказової бази в кримінальних справах. Описано рекомендовані процедури, яких слід дотримуватися під час огляду різних видів документів, включно з паперовими та електронними. Приділено увагу типовим проблемам, які можуть постати під час проведення окремих процесуальних дій, та порадам щодо їх уникнення.